УДК 101.9(430)

© Тетяна Біленко
Дрогобицький державний педагогічний університет

ДІЛЬТЕЄВІ ЗАСАДИ ГЕРМЕНЕВТИЧНОГО ПРОЦЕСУ І КОНТЕКСТ УЧЕНОГО НЕЗНАННЯ

З'ясовується важливість герменевтичного процесу для культурної взаємодії світового співтовариства, залежність правдивої маніфестації відкритості та явленості духовних потенцій від таланту, ерудиції та сумлінності перекладача, від його здатності ефективно діяти в ситуаціях культурного незнання. Наукова спадщина Дільтея тут є надійним дороговказом для вербальної маніфестації об'єктивного світу, до якого можна долучитися через розпізнання знаків – слів-сигналів. Об'єктивний світ, відтворений у словах-знаках, кардинал Кузанський називав ученим незнанням, твердячи: "знання є незнання". Осягнення культурного незнання автора і реципієнта невіддільне від хронотопу.
Ключові слова: герменевтика, Дільтей, Кузанський, знання, незнання, Іліада, пізнання, хронотоп.

Проблема герменевтики як сфери вербальної взаємодії культур нині *залишається актуальною* і має свою специфіку, значною мірою зумовлену хронотопом. Вільгельм Дільтей слушно твердив, що для герменевтичного осягнення дійсності, зафіксованої вербальними засобами, необхідно враховувати специфіку тексту, який у дискурсі постає різножанровим. Жанрові ознаки впливають на смислову обтяженість слова, на його напругу у взаємодії з іншими словами та словосполученнями. Давній латинський вислів твердить, що коли двоє ***роблять те саме***, то це завжди не те саме. Si duo faciunt idem, non est idem. Це стосується і сказаного: вимовляються ті самі слова, але віщують вони різне, не те саме. Публіцистичний текст сповнений ідеологем, розрахований на різні верстви населення. Слово ***звучить однаково***, але навіть сучасниками ***сприймається по-різному***.

Треба ретельно дотримуватися коректності при спробі поєднання суб'єктів, залучених до культурного поля. Зберігає знаковість теза Сократа "Я знаю лише те, що нічого не знаю". Вона може здатись абсурдною, але тільки як перша реакція, перше наближення до розуміння. Коли в довкіллі зауважуєш щось незнане, то саме тут виникає уявлення, що перебуваєш в ***оточенні*** незнаного; про це свого часу Микола Кузанський влучно писав як про ***вчене незнання***.

Для Вільгельма Дільтея герменевтика – це метод історико-гуманітарного пізнання, на цьому базується його концепція описової психології як науки, ***яка розуміє***. Кінцеву мету герменевтичного методу Дільтей формулює так: "розуміти автора краще за нього самого". Це необхідний висновок із учення про ***позасвідомість*** творчості.

У діалоговому триванні творчої взаємодії читача-перекладача і читача-реципієнта важливо брати до уваги хронотоп кожного суб'єкта. Текст було створено за одних історичних умов, які неминуче позначились на світовідчуванні автора. Позаяк твір має авторську форму подачі і його ж вміст, не можна залишити поза увагою ситуативність душевного "виплеску", яким постає авторове творіння. Тут завжди переважає суб'єктивне, а воно може бути суголосне чи несуголосне з об'єктивними реаліями. Читач – просто читач – може не звернути на це уваги, але читач-перекладач мусить обов'язково глибоко проникати в усі обставини появи твору, як соціально-історичні, так і суто суб'єктивні. Всі авторські алюзії, метафори, інші засоби художнього оформлення твору треба ***правильно*** відчитати і безпомильно передати у перекладі. "Безпомильно" ***по суті***, за змістом, бо форма, як і явище, може бути варіативна. Оскільки ***явище суттєве***, а ***сутність являється***, вони нерозривні і взаємно містяться одне в одному.

Аналіз публікацій з окресленої проблеми свідчить, що вона привертає всебічну увагу дослідників. Зокрема, наголошується, що поданий у вербальній формі будь-який текст може бути сприйнятий реципієнтом лише у процесі розуміння і тлумачення, тобто за допомогою герменевтики. Пам'ятаймо засадничу тезу О.О.Потебні: "Слово є засіб утворення поняття, і притому не зовнішній, не такий, якими є винайдені людиною засоби писати, рубати дрова та ін., а навіяне самою природою людини й незмінне; ясність (роздільність ознак), яка характеризує поняття, відношення субстанції до атрибуту, необхідність їхнього сполучення,

прагнення поняття зайняти місце в системі – все це спочатку досягається в слові і є насамперед прототипом того, як рука створює найрізноманітніші машини” [14, с.39]. Звідси логічне продовження інтелектуального пошуку: ***досягнуте у слові*** фіксує результат діяльності саме ***цього*** суб’єкта як одиничного представника суспільної цілокупності. ***Цілокупність*** не ізолює того одиничного, вона його виплекала як органічний елемент, живила всіма соками та енергіями, долучала до спільних процесів, але сприяла появі особливого, неповторного, вельми подібного до інших, і все ж не тотожного.

Вільгельм Дільтей наголошує, що герменевтика – це ***інтерпретація*** збережених у тексті решток людського життя. Справді, саме через інтерпретацію читач витворює свою – віртуальну – реальність, маючи до послуг авторський твір. Як авторова діяльність стане надбанням читача? Адже слова вживають ті самі (візьмемо найпростіший варіант: якщо твір написаний рідною мовою обох, переклад не потрібен), але це завжди не ті самі слова. Слово багатозначне, та й життєвий досвід і виховання кожної людини даються взнаки. В.Налімов констатує процес вербальної взаємодії як незбагненну проблему, адже кожне слово має багато смислів і виявляються вони по-різному, залежно від взаємних пов’язань. “Чому ми розуміємо один одного, коли в нашому мовленні використовуються слова з поліморфними (а не атомарними) смислами? Як ми розуміємо метафори? Чому метафори і синоніми збагачують нашу мову?” [13, с.6].

Герменевтика дає можливість у сприйманні тексту долучитися до культурних надбань минулого й сучасності, а також оперувати фізичною (матеріальною) та віртуальною реальністю, перетворювати незнання на знання і далі ширити обрії ученого незнання. “Як людське пізнання світу – це безкінечне наближення до істини, так і переклад художнього твору – це безкінечне наближення (і лише наближення!) до оригіналу. Переклад при всіх його можливостях має неминучі мовні обмеження” [2, с.490].

Для герменевтики проблема розуміння і тлумачення не може постати в абстракції, адже будь-який текст, графічно незмінний, у сприйнятті його змістово-смислового наповнення завжди є неоднаковим. Тут важливими є два чинники: 1) суб’єкт, який водночас є реципієнтом і тлумачем; 2) хронотоп, що безпосередньо чи опосереднено впливає на всі суспільні процеси і позначається на духовності громади та окремої особистості.

Для ілюстрації можна вдатися до перекладів Гомерової Іліади. З величезного їхнього обширу візьмемо декілька, створених різного часу у різних культурах, отже позначених рисами різних хронотопів.

Грецький текст:

Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρί᾽ Ἀχαιοῖς ἄλγε᾽ ἔθηκε,
πολλὰς δ᾽ ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσί τε πᾶσι· Διὸς δ᾽ ἐτελείετο βουλή,
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

Тут переклад Миколи Гнєдича (Гнідича. – А.Білецький наполягає, що саме так треба писати це прізвище українською). (Переклад завершений 1829 року):

Гнев, богиня, воспой Ахиллеса, Пелеева сына,
Грозный, который Ахеянам тысячи бедствий соделал:
Многие души могучие славных героев низринул
В мрачный Аид; и самих распростер их в корысть плотоядным
Птицам окрестным и псам (совершалася Зевсова воля) –
С оного дня, как воздвигшие спор, воспылали враждою
Пастырь народов Атрид и герой Ахиллес благородный [6, с.15].

Інакше ті самі події викладає Микола Мінський (завершено переклад 1896 року):

Пой, о богиня, про гнев Ахиллеса, Пелеева сына,
Гибельный гнев, причинивший ахейцам страданья без счета,
Ибо он в область Аида низринул могучие души
Многих и славных мужей, а самих на съедение бросил
Птицам и псам кровожадным, – так воля свершилась Зевеса

С самого дня, как впервые взаимной враждой разделились
Богоподобный Ахилл и властитель мужей Агамемнон [7, с.45].

У В.В.Вересаєва такий виклад (опубліковано переклад 1949 року, посмертно):

Пой, богиня, про гнев Ахиллеса, Пелеева сына,
Гнев проклятый, страданий без счета принесший ахейцам,
Много сильных душ героев пославший к Аиду,
Их же самих на съеденье отдавший добычею жадным
Птицам окрестным и псам. Это делалось волею Зевса,
С самих тех пор, как впервые, поссорясь, расстались враждебно
Сын Атрея, владыка мужей, и Пелид многосветлый [5, с.22].

Перший повний переклад "Іліади" українською мовою здійснив Степан Руданський у 1862-1863 роках. Рядки, що нас цікавлять, виглядають так:

Про гнів співай, Співо, Ільєнка Ахілла,
Що тьмущії болі наслав на ахеїв,
Що много душ сильних провадив у Невид,
А трупи розкидав на добич собакам
Та птахам усяким. Так Дієві хтілось,
Як тільки незгоду у себе підняли
І цар Атрієнко і дивний Ахілло [9, с.319].

Ось як характеризує переклад Степана Руданського Іван Франко: "Руданський, талановитий лірик, головно заслугує на увагу як незрівняний анекдотист, автор т. зв. "Співомовок", т.є. коротких, гумористичних анекдотів і оповідань, узятих із уст українського народу і переказаних віршами з незвичайною простотою, влучністю і грацією вислову, так, що декотрі ввійшли в уста народу як людові співанки". Таких співомовок Руданський написав кілька сот. Надто переклав 12-складовим, неримованим віршем цілу Гомерову "Іліаду", з правдиво українським гумором передаючи грецькі гекзаметри куцими дванадцятискладовиками вроді співанки

Ти ж думаєш, дурню, що я тебе люблю,
А я тебе, дурню, словами голублю.

Не вважаючи на те куце віршування, Руданського "Ільйонянка" читається дуже приємно; і Гомерові герої в тім куцім одязі являються якимись ближчими і ріднішими нам, ніж у Гомерових гекзаметрах" [15, с.306-307]. На думку А.Білецького, Руданський мав завдання "перенести оспівані в гомерівському епосі події Троянської війни в обстановку його рідної Вінниччини з її історичним минулим, що сягає часів Київської Русі" [2, с.490].

Борис Тен пропонує такий варіант (завершено переклад 1978 року):

Гнів оспівай, богине, Ахілла, сина Пелея,
Пагубний гнів, що лиха багато ахеям накоїв:
Душі славетних героїв навіки послав до Аїду
Темного, їх же самих він хижим лишив на поталу
Псам і птахам. Так Зевсова воля над ними чинилась
Ще відтоді, як у зваді лихій розійшлись ворогами
Син Атреїв, володар мужів, і Ахілл богосвітлий [8, с.3].

Маємо ще польський переклад Іґнація Вєнєвського:

Gniew Achillesa, syna Peleja, opiewaj, bogini,
Gniew złowrogi, co krocie klęsk na Achajów sprowadził,
Wiele potężnych dusz bohaterów w podziemia Hadesu
Strącił, zaś ciała na żer rzucił psom i ptakom-drapieżcom.
Tak swoją wolę spełniał Dzeus. A zaczeło się w ów czas,
Kiedy w sporze porywczym stanęli sobie naprzeciw
Mężów pan, Agamemnon Atryda, i boski Achilles [16, c.3].

Спільним у всіх варіантах є негативне ставлення до вчинку Ахілла, який розгнівався на Агамемнона і тим завдав величезної шкоди ахейцям. Поки що невідомо, чим викликаний гнів і чому цей гнів так трагічно позначиться на війську під орудою Агамемнона. ***Невідомо*** читачеві, але добре відомо перекладачеві, який досконало знає текст і має за мету якнайкраще його подати, пропустивши через власну душу і розум. Прудконогий Ахілл, роздратований

захланністю Агамемнона, усамітнився в наметі, відмовившись брати участь у воєнних діях, а без нього справи були вельми кепські. Гомер показує, що ахейці ще перед згаданою сутичкою гинули від мору, що був насланий богом Фебом (Аполоном) за подвійну кривду, завдану його жерцеві Хрісу. Хріс хотів дати багатий викуп за дочку, яку захопив Агамемнон, але той не лише не віддав дівчину, а ще й брутально образив батька. Не прагну переповідати сюжет Іліади, наводжу ці факти для того, щоб показати залежність людської долі від волі богів, а ті своїми моральними якостями часто були нижчі за людей.

Що ж ми бачимо в наведених перекладах Іліади? Ахілла протиставлено Агамемнону. Як вони характеризуються щодо богів? Ахілл – *"герой благородный", "многосветлый", "богоподобный", "дивний", "богосвітлий", "boski Achilles";* Агамемнон – *"Пастырь народов", "сын Атрея, владыка мужей", "властитель мужей", "цар Атрієнко", "володар мужів", "Mężów pan"*. Характеристики подібні, але кожна має свою особливість, зумовлену хронотопом кожного автора-перекладача.

Звісно, специфіку кожного ***цілого*** перекладу не можна показати на зіставленні лише початкових семирядкових строф "Іліади", але маю за мету привернути увагу саме до них. Усі перекладачі суголосно називають гнів Ахілла причиною тяжких страждань ахейців. "Грозный гнев Ахиллеса, Пелеева сына, Ахеянам тысячи бедствий соделал: многие души могучие славных героев низринул в мрачный Аид; и самих распростер их в корысть плотоядным птицам окрестным и псам"; "гибельный гнев Ахиллеса, Пелеева сына" причинил ахейцам "страданья без счета, ибо он в область Аида низринул могучие души многих и славных мужей, а самих на съедение бросил птицам и псам кровожадным"; " Гнев проклятый, страданий без счета принесший ахейцам", "гнів… Ільєнка Ахілла… тьмущії болі наслав на ахеїв… много душ сильних провадив у Невид, а трупи розкидав на добич собакам та птахам усяким"; "пагубний гнів Ахілла, сина Пелея, лиха багато ахеям накоїв: душі славетних героїв навіки послав до темного Аїду, а їх самих він лишив на поталу хижим псам і птахам"; "złowrogi gniew Achillesa, syna Peleja, krocie klęsk na Achajów sprowadził, wiele potężnych dusz bohaterów w podziemia Hadesu strącił, zaś ciała na żer rzucił psom i ptakom-drapieżcom" – без цієї констатації не могли обійтися сумлінні перекладачі. І всі дружно зазначали, що в такий спосіб *чинилася воля Зевеса* (С.Руданський називає Зевса ***Дієм***). То чому ***гнів Ахілла*** став мішенню всіх обурених тими жертвами, якщо то була ***воля Зевеса****?* Цих слів неначе ніхто не помічає, на них не звертають уваги, згадують лише про Ахілла, який у приватному протистоянні не погодився зі сваволею Агамемнона (докладніше цей аспект "Іліади" досліджено в іншій публікації автора).

Свого часу, підсумовуючи аналіз доробку Шляєрмахера в царині герменевтики, Вільгельм Дільтей писав, що передумовою її [герменевтики] є двоїстість протилежності самобутнього і тотожного, почуття і пізнання, мистецтва і науки. Звідси випливає, що в кожному творі взаємно пронизують одне одне зрозуміле і непередаване. "Єдність життя і тотожність розуму, розділеного між окремими індивідами, стали б недосяжними, якби непередаване не могло знову стати загальнозначущим і передаваним". Звідси й постає проблема герменевтики: вона в узгодженні тотожного, або об'єктивного, вміщеного в мові та аналітичній думці, з непередаваним, індивідуальним, збереженим у вільному синтезі. "Якщо ми раніше бачили, що всякий акт розуму має двоїсте загальне відношення до об'єктивної системи тотожних актів і до суб'єктивного взаємозв'язку, самобутньої для її носія, то проблему можна сформулювати і так, що окремий твір треба розуміти у світлі обох цих єдностей" [10, с.127].

Написаний митцем твір, у якому в перетвореній формі сконцентровані його думки, почуття, прагнення, мрії, болі та сподівання, постає фізичною реальністю, матеріалізованим виявом тривалого духовного процесу. Ця застигла матерія є опредметненням результатів душевної та інтелектуальної напруги митця (автора). Попри те, що вона поглинула неоціненні духовні та фізичні сили автора, вона є річчю без жодної цінності. Остання може бути лише віртуальною реальністю як ***можливість,*** якщо буде читач, який візьметься відібрати той твір, тобто його розпредметнити. Утім те розпредметнення відбувається у складному процесі розкриття зафіксованого слова – у процесі розуміння та сприймання, тобто у герменевтичній дії. Розуміння (і вживання) слова автором може не збігатися з тим, як це слово знає і вживає читач, тому при "відбиранні" твору реципієнтом постає нова реальність, не та, що зафіксована в авторському тексті. О. Потебня вчив: "Будь-яке слово, хоча б і дурне й пусте, є актом думки, завершенням її зусилля; але думок – не однакової цінності. І чим важливіше для кого діяльність

думки, тим більше він буде цінити знахідку відповідного слова. Так і в складній поетичній діяльності важливість твору, як завершення періоду для самого автора й для інших, буде помітна, тим помітніше, чим сильніші й успішніші потуги думки” [14, с.270].

Важливо наголосити, що значення слова, зміст і смисл постає не в його онтології, а саме у зв’язках з іншими словами, і це буває кожного разу по-різному для кожної людини. З неозорого семантичного поля суб’єкт обирає певні слова для повідомлення своєї думки; навіть тоді, коли вони вжиті за своїм прямим значенням, не спотворені, передають задум мовця, вони можуть бути сприйняті не так, як він хотів, адже завжди до сказаного долучається тло, яке мислиться, але не вимовляється. Тож саме від духовності залежить, як буде розшифровано це тло, тобто як його буде уявно вербалізовано. При спілкуванні люди вимовляють лише деякі слова з контексту, в якому перебігає розмова. Зрозуміти слово, думку, текст – це означає не лише відкрити смисл, вкладений у нього автором, а й визначитись у ставленні до нього: приймати чи ні, робити своїм чи відкидати [див.: 1].

Дільтей переконує, що науки про дух, у своїй реальності та у своїй практиці скоряючись тому конкретному розуму, що діяв і в їх історії (всупереч мріям сміливих архітекторів, що прагнули відбудувати їх заново), “поєднують у собі три різні класи висловлювань. Одні дають слово дійсності, як вона представлена у сприйманні; вони містять історичну компоненту пізнання. Другі розгортають вичленовані абстрагуванням закономірності у поведінці змістових частин цієї дійсності; вони утворюють теоретичний складник пізнання. Нарешті, треті виражають оцінні судження і приписують правила; у них міститься практична компонента наук про дух. Факти, теореми, оцінні судження і правила – із цих трьох класів висловів і складаються науки про дух” [10, с.303].

Що таке ***учене незнання?*** Микола Кузанський пояснює, що точність поєднань у тілесних речах та однозначне зведення невідомого до відомого настільки вище за людський розум, що Сократ переконався: він знає лише про своє незнання; премудрий Соломон твердив, що всі речі складні та незбагненні в словах; а ще один муж божественного духа сказав, що мудрість і місце розуму ховаються від очей усього живого. Оскільки це так і навіть ***найглибший*** Аристотель пише у “першій філософії”, що природу найочевидніших речей нам побачити так само важко, як сові – сонячне світло, зрозуміло (якщо наші поривання не марні): все, що ми прагнемо пізнати, є наше незнання. “Якщо ми досягнемо цього повністю, то досягнемо знаного незнання. Для найдопитливішої людини не буде досконалішого осягнення, ніж явити вищу мудрість у власному незнанні, всякий буде тим більш ученим, чим повніше побачить своє незнання” [11, с.51]. Микола Кузанський у діалозі пояснює: знаючи про своє незнання, людина визначає, що їй треба робити для поліпшення ситуації. Триває діалог, учитель утішає співбесідника: “Не засмучуйся, друже, а дякуй творцеві, який дав тобі стільки світла, що переважаєш цю людину мудрістю, як Сократ переважав верхоглядів свого часу”. І пояснив, що Сократ *знав про своє незнання*, а інші, “глибокі невігласи, які вихвалялися своїм великим знанням, *незнаючими* себе не вважали”. На своє прохання учень чує приклад, що пояснює, чим знання Сократа відрізняється від інших: “Як знання про яскравість світла у зрячого відрізняється від знання сліпця. Декотрий сліпець може багато чути про сонячний блиск та про його нестерпність і думати, що завдяки почутому він щось знає про яскравість сонця, хоча насправді він перебуває у невіданні. А зрячий на питання про яскравість сонця відповідає, що це йому невідоме, і він тому знає про своє невідання, бо щоразу, дивлячись на сонце неозброєним оком, переконується, що яскравість сонця переважає зорову здатність”. Учитель також прирівняв до сліпих більшість, яка вихвалялася знанням теології.

“Адже майже всі, хто присвятив себе вивченню теології, мають справу з деякими усталеними думками та їх формами, і вони тоді починають вважати себе теологами, коли починають говорити як інші, кого вони взяли собі за взірець; але вони не володіють знанням незнання того неприступного Світла, в якому нема ніякої пітьми. Але хто в умудреному незнанні перенісся від слухання до духовного бачення, радіє, що в досвіді безпосередньо досягнув знання свого незнання і збагнув, що скарб залишився схованим від очей усіх мудреців, той пишається, маючи себе за убогого, і в цьому бачить себе багатшим за них: він знає про свою бідність, а вони – ні. Один смиренний від усвідомлення своєї бідності, а інший хизується уявним багатством, подібно до того, як нетямущий, бундючний марнотою словесного знання, не соромиться у своєму виступі обіцяти роз’яснення вічної премудрості [12, с.98].

То у чому ж специфіка герменевтики в контексті ученого незнання? У тому, що герменевту треба пробитися не просто до авторського тексту, але й ґрунтовно осягнути всі тогочасні – для створення тексту – об'єктивні реалії, а також особливості духовного світу автора. Дуже важливо визначитись, які сфери творчої лабораторії досліджуваного потребують докладного вивчення, тобто належать – що вже зауважено – до ***незнання***, саме тоді увага сконцентрується на сфері незнаного, яке в наслідку стає знаним. Розмаїття текстів, серед яких живе людина, можна класифікувати за функціональним призначенням як наукові, довідкові, художні, вони різняться за жанрами, стилями, формою, змістом. Зокрема художній твір – це концентрований вираз життєвих подій, відібраних і переосмислених автором, який не лише реалізує себе в творчості, а й подає власну версію стратегії персонажа, з яким може себе ідентифікувати як особистість, або якого може пропонувати іншим як взірець для наслідування. Це авторська подача ідеї, пропозиція поведінки чи стилю життя. У художньому творі обов'язково закладене осмислення автором власного соціального статусу, хоч це може бути неусвідомлено. Це той матеріалізований пік (чи острівець) духу, якого досягає пересічний читач, долучаючись до тексту давнього чи сучасного автора. Навіть коли така людина нічого не знає про складні теоретичні баталії, породжені сьогоденням або штучно спровоковані інтересантами, у нурті її буденності є витоки тих теоретичних висот; така людина відкриває їх для себе тою мірою, якою здатна долучитися до задуму автора через його твір. Це посередник між інтелектуально (духовно) високим, його виразником (носієм) – автором, з одного боку, і пересічною людиною, яка переважно не заангажована ідеологічними баталіями і не прагне у своїй діяльності свідомо актуалізувати популярні ідеологеми. Але ця людина перебуває під їхнім впливом, оскільки її картина світу значною мірою зумовлена соціальними часово-просторовими чинниками [див.: 1].

Відомий антикознавець М.Гаспаров, прагнучи долучити сучасників до світової літературної спадщини, переконував, що повинні існувати переклади класичної літератури для читачів мало підготовлених і добре підготовлених і що ці переклади мають виглядати по-різному Він вважав неспростовним взірцем такої двоїстості перекладів у російській літературі "Іліаду". Зважуюсь навести без перекладу уривок із його статті "Брюсов и буквализм". «"Илиаду" перевел в эпоху романтизма Гнедич, перевел раз и навсегда. Для человека, обладающего вкусом, не может быть сомнения, что перевод Гнедича неизмеримо больше дает понять и почувствовать Гомера, чем более поздние переводы Минского и Вересаева. Но перевод Гнедича труден, он не сгибается до читателя, а требует, чтобы читатель подтягивался до него; а это не всякому читателю по вкусу. Каждый, кто преподавал античную литературу на первом курсе филологических факультетов, знает, что студентам всегда рекомендуют читать "Илиаду" по Гнедичу, а студенты тем не менее в большинстве читают ее по Вересаеву.

В этом и сказывается разница переводов русского Гомера: Минский переводил для неискушенного читателя надсоновской эпохи, Вересаев – для неискушенного читателя современной эпохи, а Гнедич – для искушенного читателя пушкинской эпохи. Общеизвестна истина: хорошие книги человек читает по нескольку раз в жизни и каждый раз, в соответствии с возрастом, находит в них что-то новое. К этому можно добавить: если эти книги переводные, то хотелось бы, чтобы он мог взять для перечитывания иной перевод и этот перевод помог бы ему найти в них что-то новое» [3, с.59].

Переклад "Іліади" Борисом Теном залишається бездоганним українським набутком, адресованим як сучасникам 70-х років минулого століття, так і нинішнім молодим поколінням. Ми не мали за мету робити зіставний аналіз українських перекладів – а вони є у багатьох українських авторів, як повністю, так і частково (С.Руданський, Б.Тен, О.Навроцький, П.Куліш, О.О.Потебня, П.Ніщинський, В.Самійленко, І.Франко, Леся Українка, Г.Яскович, Ф.Самоненко, А.Білецький та ін.; переказ для дітей здійснила К.Гловацька), утім усі переклади мають на собі знак хронотопу, адже маніфестують суб'єктивне осмислення автором власної екзистенції в конкретній добі.

Повернімося до тези про волю Зевса. Чому ця воля залишається поза увагою? Чому в усьому звинувачують сміливого, відважного, щиросердного Ахілла, коли йому випадає доля виконати ***веління*** Зевса? Можливо, тому, що давньогрецькі боги, змальовані в "Іліаді", моральними рисами часто поступаються людям, показують себе ницими, аж ніяк не піднесеними, здатними на зраду, не вартими шанування. Можливо, саме тому аед звертається до богині з проханням ***оспівати*** гнів Ахілла – суто людський вияв правдивих почуттів. Але що

то таке – “оспівати”? Вихваляти? Засуджувати? Чи просто ***оповісти***, не приховуючи від слухача (або читача) осмислення героєм свого призначення долі? Деякі дослідники вважають, що Гомерова релігія має антиномний характер і як така виявляє властиві їй три пари суперечностей: близькість і дистанцію, прихильність і жорстокість, сваволю і закон. О.Лосєв писав, що у Гомера можна знайти незліченні відтінки релігійної свідомості – від грубої магії та фетишизму до витончених і красивих форм художньої міфології. Ми вважаємо слушним висновок Р.Гордезіані, що гомерівський епос (зокрема “Іліада”) як ступінь розвитку мислення є передумовою виникнення грецької філософії, у ньому нероздільно злиті релігійно-міфологічне, раціональне і художньо-міфологічне [4, с.240].

У **висновку** наголосимо, що учене незнання є важливим етапом процесу пізнання, його усвідомлення актуалізує ***герменевтичну взаємодію різних культур*** і вдосконалення культури особистості, є стимулом активної самоосвіти. Зрештою, кожен свідомо визначає для себе ***межі затишного довкілля незнання.*** Свідомо. Не під гіпнозом. Але чи усвідомлено? Адже в тому затишку нема місця для активного чину, є лише пасивне тривання…

Література

1. Біленко Т. Мова, хронотоп і глобалізаційний процес / Тетяна Біленко // Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка. – 2008. – Випуск 18. Філософія. – С.78–89.
2. Білецький А. “Ільйонянка” – перший повний український переклад Гомерової “Іліади” // Степан Руданський. Усі твори в одному томі. – К. : Ірпінь, 2007. – С. 489–496.
3 Гаспаров М. Л. Брюсов и буквализм / М.Л.Гаспаров. – М. : Поэтика перевода, 1988. – С. 29–62.
4. Гордезиани Р.В. Проблемы гомеровского эпоса / Р.В.Гордезиани. – Тбилиси : Издательство Тбилисского университета, 1978. – 415 с.
5. Гомер. Илиада. Одиссея / Пер. с древнегреч. В.В. Вересаева; [Сост., авт. вступ. ст. и коммент. А.А.Тахо-Годи]. – М. : Просвещение, 1987. – 400 с.
6. Гомер. Илиада / Пер. с древнегреч. Н. Гнедича. – М. : Правда, 1984. – 384 с.
7. Гомер. Поэмы / Пер. Н.М.Минского. – М. – Л. : Госиздат Детской Литературы Министерства Просвещения РСФСР, 1953. – 519 с.
8. Гомер. Іліада / Пер. Тен Борис. – Харків : Фоліо, 2006. – 416 с.
9. Гомер. Іліада / Омирова Ільйонянка. Пер. Степан Руданський // Степан Руданський. Усі твори в одному томі. – К. : Ірпінь, 2007. – С. 318–489.
10. Дильтей В. Введение в науки о духе / Пер. с нем. под ред. В.С. Малахова // Дильтей В. Собрание сочинений в 6 тт. [Под ред. А.В. Михайлова и Н.С. Плотникова]. Т. 1: Введение в науки о духе. – М. : Дом интеллектуальной книги, 2000. – С.270–730
11. Кузанский Николай. Об ученом незнании / Перевод с латинского В. В. Бибихина // Кузанский Николай. Соч. в 2-х томах. Т. 1. – М. : "Мысль", 1980. – С.4–184.
12. Кузанский Николай. Апология ученого незнания / Перевод с латинского Ю. А. Шичалина // Кузанский Николай. Соч. в 2-х томах. Т. 2. – М. : "Мысль", 1980. – С.5–32.
13. Налимов В.В. Вероятностная модель языка / В.В.Налимов. – М. : Наука, 1979. – 320 с.
14. Потебня Олександр. Естетика і поетика слова: Збірник / Пер. з рос. [Упоряд., вступ. ст., приміт. І.В.Іваньо, А.І.Колодної]. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
15. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури / Іван Франко // Франко І. Зібрання творів у п’ятдесяти томах. Т. 41. – К. : Наук. думка, 1984. – С.194–470.
16. Homer. Iliada. Przełożył oraz opatrzył wstępem i słowniczkiem imion własnych Ignacy Wieniewski. – Kraków – Wrocław : Wydawnictwo Literackie, 1984. – XXXIV. – 546 s.

Summary

Bilenko Tetyana. Dilthey’s Basis of Hermeneutic Process and Context of Learned Ignorance. *In the article the author finds out the importance of the hermeneutic process for cultural interaction of world co-existence, dependence of truthful manifestation of openness of spiritual potency on talent, erudition, and diligence of a translator, of his/her ability to act effectively in the situation of cultural ignorance. Here Dilthey’s scientific heritage is a reliable guide for verbal manifestation of the objective world to which one can join through identification of signs – words-signals. Cardinal Nicholas of Cusa considered objective world rendered in words-signals to be learned ignorance, claiming that “knowledge is ignorance”. Acquiring of cultural ignorance of the author and recipient is indivisible from chronotope.* <u>Keywords</u>*: hermeneutics, Dilthey, Nicholas of Cusa, knowledge, ignorance, Iliad, cognition.*